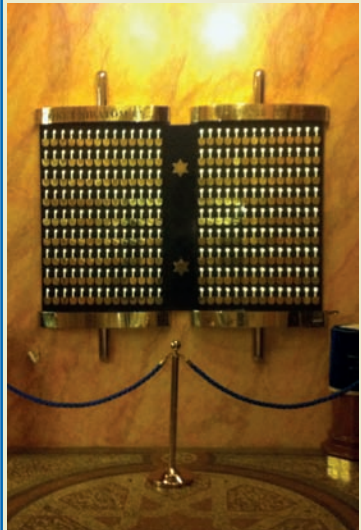

Jahrzeit-napok a falnál

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák alatti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajsz 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szereteteinkért a gyertyák. A Jahrzeitnapon a reggeli i. t. tisztelte után a közösség átmegy a falhoz és Káddist mond az elhunytért. Lapunkban továbbra is közreadjuk, hogy elhunyt szereteteiknek mikor van a Jahrzeitje.

Hajdú Gusztáv	december 4.
Glasel Adolfné	december 5.
Kohn Ilona	december 7.
Krebsz László	december 8.
Schiller Gyuláné	december 9.
Endler Józsefné	december 11.
Kálmán Ferenc	december 14.
Izsák Vilmosné	december 16.
Szőnyi Sándor	december 19.
Kálmán Kálmán	december 21.
Propper Simon	december 21.
Moussong Sándor	december 22.
Polgár Miklós	december 22.
Reiter Pálné	december 28.
Kövesi László	december 30.

Meghívó

A Dohány utcai körzet szeretettel meghívja Önt és kedves családját

2013. december 1-én. 15 órai kezdettel tartandó chanukkai ünnepségre.

Helyszín: 1075. Bp. Wesselényi utca 7. Goldmark terem

Ünnepi beszédet mond: Dr Frölich Róbert főrabbi

Az 5. láng ünnepélyes meggyújtása

Közreműködők:

Salomon Sulzer Zsidó Gyermekkórus
Dr.Breuer Ábrahám vezetésével

Kováts Kriszta Kvintett

Kováts Kriszta új zenekarával budapesti legendákról, helyekről és emberekről énekel, Füttös Gyuritól Rejtő Jenőig, az Andrássy úttól a Thököly útig.

Az ünnepség után hagyományos chanukkai finomsággal várjuk Önöket.

Zoltai Gusztáv
elnök s.k.

Nádel Tamás
alelnök s.k.

Dr.Frölich Róbert
főrabbi s.k.

Köszönet!!!

A kórházi gyógykezelésemért szeretnék köszönetet mondani Zoltai Gusztáv elnök úrnak, Dr. Frölich Róbert főrabbi úrnak, Frölich Kati rebecennek, Nádel Tamás alelnök úrnak, Deutsch Zsuzsa főorvos asszonynak, főorvosoknak - főorvosnőknak, ápolóknak - ápolónőknak, Hajdu Péter úrnak, Gárdos Boginak és Fülöp Ildinek önzetlen segítségükért. I. ten áldása kísérje őket.

Köszönettel
Münz Sándor

Támogassa zsinagógánk alapítványát!

Az Alapítvány a Dohány utcai zsinagógáért az elmúlt években rengeteg programot szervezett a körzet hívei számára (kirándulás, múzeumlátogatás stb.), de környezetünk szebbé alakításáért is rengeteget tett Nádel Tamás elnök vezetésével. Elég csak megemlíteni az Emánuel park átalakítását, a sírkert rendbetételét, vagy éppen a Dohány templom orgonájának felújítását. S persze még hosszan sorolhatnánk, megemlítve, hogy minden évben anyagi segítséget nyújt valamely zsidó intézménynek, tavaly az Idősek Otthonának, idén pedig két óvodának is. Kérjük, támogassa Alapítványunkat!
Bankszámlaszám: 11707024-20359234-00000000
IBAN: HU71 1170 7024 2035 9234 0000 0000

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA WWW.DOHANY-ZSINAGOGA.HU

Várkonyi Tibor és Dési János írása (5. és 8. oldal)

Főrabbinck immár 20 éve a Dohány élén (7. oldal)

Novemberben gyűjtjük az első chanukka lángot

Dr. Frölich Róbert

Az időszámításunk előtti II. század elején a szír-görög Szeleukidák uralták Izraelt, a zsidókat pedig a Nagy Sándor-i hódítás óta első ízben kényszerítették az görög törvények betartására. Jeruzsálemben a görögök sorra bocsájtották ki az elnyomásra irányuló rendelkezéseket. Megtiltották a legtöbb micve teljesítését, s ezáltal igencsak megnehezítették a zsidók életét. A körülmetélést, ami I.ten szövetségének testi megnyilvánulása, törvényen kívül helyezték. A szombat megtartása tilos volt, mert a zsidóságnak ez volt a béke és nyugalom szimbóluma, amelyet megérdemelten vártak hétről hétre, ami elválasztotta őket a többiektől. Azok, akik ezt megtagadták, máglyán végezték, s abba a Tórába bugyolálták őket égítés előtt, amit tanítani igyekeztek.

Az időszámításunk előtti II. században Jeruzsálemben a Makkabeusok győzelmet arattak azzal a görög hadsereggel szemben, amely mind létszámban, mind fegyverek tekintetében számottevően túlerőben volt. A Makkabeusok felkelése volt a válasz arra, hogy a görögök erőszakkal próbálták a zsidókra kényszeríteni az istentelen hellén életformát. Ez Chanukka első csodája: a maroknyi sereg győzelme a görög elnyomók felett, a szabadság diadala az elnyomatás felett.

A Makkabeus szó egyébként héberül kalapácsot, pörölyt jelent. Ezen kívül mozaikszóként is értelmezhető a következő mondatból: “Mi Komajchó Boélim Hasém!” (Ki olyan a magasztosak közül, mint Te, Ö.váló!)

Hétfő: több, mint hét fő!

A nagyünnepeket követően, az i.tentisztelet után, 17:30-tól főרבink, dr. Frölich Róbert tart – többek között Misna - oktatást az érdeklődő uraknak a Talmud Tórában. Érdekességek, kevéssé ismert tények és információk egy órában. Minden héten más és más téma, filmrészletek és zene segítségével. A hölgyek szintén 17:30-tól, Frölich Katival tanulhatnak a Dohány körzet irodájában (Síp u. 12 – I. emelet). Persze a jelenlevők minden más, a vallással kapcsolatos kérdéseikre is választ kaphatnak. Így a szokások, vagy éppen az éppen aktuális ünnepek kapcsán is faggathatják főרבinkat.

A Menóra lángjainak meggyújtása fontos szerepet játszott a minden-napi I.tentisztelet során a Szentélyben. Amikor a Makkabeusok felszabadították a Szentélyt és ki-

űzték az összes görög betolakodót, akkor csak kis korsónyi tiszta olajat találtak a Menóra meggyújtásához. Az olaj egy napra volt csak elegendő, viszont a tiszta olaj előállítása nyolc napot igényelt. A második csoda az volt, hogy ez az egy napra elegendő olaj nyolc napig égett.

A Chanukka szó maga annyit tesz: (újja)avatás, felavatás. A görögök felett aratott győzelmet követően a Makkabeusok megtisztították és újjaavattak a Szentélyt és az oltárt, amelyet megszenteltelenítettek a pogány betolakodók. Ezen túlmenően pedig a Chanukka szó két részre is osztható. A “Chanu” héber szó azt jelenti: “le-

táboroztak, megpihentek” és “Ka”, aminek a héber betűk szerinti számértéke 25. Kiszlév hónap 25. napján a makkabeusok megpihentek ütközetük után és győzedelmesen bevonultak a Szentélybe, hogy újjaavassák azt. Ezért kezdődik az ünnep Kiszlév 25-én.

Chanukka mind a nyolc napján meggyújtjuk a kilencágú chanukijában a gyertyákat, minden nap eggyel többet. Az elsőn egyet, a másodikon kettőt egész addig, míg

lángjainak fellobbanása után már beköszönt a sábesz, mikor tilos tüzet gyújtanunk.

A legelső napon a jobb szélén levő gyertyatartóba kell tenni a gyertyát. A második napon a jobb szélén lévőbe és a közvetlen mellette lévőbe. S minden este eggyel többet jobbról balra haladva kel beilleszteni a gyertyákat. Meggyújtani pedig balról jobbra haladva kell őket, hogy az új gyertya lobbanjon lángra elsőként.

Szokás a gyerekeknek Chanukkapénzt (chanikegeltet) adni és trenderlizni. Ez egy téglatest alakú pörgettyű, amelynek a négy oldalára négy különböző héber betű van felvéve. Nun, Gimmel, Hé és Shin. Ezek a következő mondat szavainak kezdetbetűi: Nész Gódajl Hójó Som, ami magyarul annyit jelent: Nagy Csoda Történt Ott. Izraelben az “ott-Som” szó helyett az “itt-Paj” szó kezdetbetűje azaz Fé van a trenderlin.

Hagyomány ilyenkor többet adakozni a szokásosnál.

Mivel Chanukka ünnepének az olaj áll a központjában, ezért olyan ételeket szokás enni, amelyek olajban sülték. Hogy pontosan mi a hagyományos étel, az területenként változó. Kelet-Európában a krumplis palacsinta, a latkesz (lepecsánka) szokásos. A szfárd zsidóknál a fánk honosodott meg. A görög zsidók a fánkot loukomades-nek nevezik, a perzsa zsidók pedig zelebinek.

I M A R E N D

Hétköznap: 7.³⁰-kor kezdünk reggel, az esti ima időpontja 17.⁰⁰ óra, helyszín a Talmud-Tórában.

Az esti ima előtt fél órával sakkal, kártyával, kávéval és teával várjuk híveinket!

Péntek esti ima: 17.⁰⁰-kor a Hősök Templomában.

Szombat reggeli ima a Hősök Templomában: Sachrisz: 9.³⁰

Tóraolvasás: 10.⁰⁰ Muszáf ima: kb. 10.⁴⁵

A péntek esti keddust a Hevesi Sándor teremben tartjuk, míg a szombat délutáni sálesüdeszt továbbra is a Talmud-Tórában.

Sálesüdeszek kezdete a következő hetekben:

november 23.	15. ⁵⁰	december 7.	15. ⁴⁵	december 21.	15. ⁵⁰
november 30.	15. ⁴⁵	december 14.	15. ⁴⁵	december 28.	15. ⁵⁰

www.dohany-zsinagoga.hu

Szilárd Klára új festményeinek kiállítása

Egy éve új sorozattal kedveskedünk olvasóinknak, igyekszünk bemutatni a Magyar Zsidó Múzeumot, amely szerves része zsinagógáknak, s - főként nyáron – sokszor elsőétalunk előtt. Most a legújabb, december 15-én kezdődő, s február 16-ig tartó időszakos kiállításról olvashatnak. Szilárd Klára munkásságát a kiállítás kurátora **P. Szabó Ernő**, művészettörténész, az Új Művészet szerkesztője mutatja be Önöknek.

A 92 éves Szilárd Klára festőművész ma is aktívan dolgozik, művészete korábbi periódusainak termését új művekkel gazdagítja, amelyek szervesen kötődnek korábbi műveihez, ugyanakkor új festői leleményekkel gazdagítják azt. Ma is érvényes rá, amit még Ud-

vardi Erzsébet fogalmazott meg 1990-ben, amikor első jelentős kiállítását rendezhette meg a budapesti Vigadó Galériában: „... ez a festői hang tele van izgalommal, feszültséggel, vibrálással. Olyan átlélésekről tanúskodik, amely a lét, az élet, az univerzum nagy hullámzásait képes egy négyzetnyi mezőbe kényszeríteni. Az ő látványiban mindig drámai erő van, amellyel a természet monumentális hatalmaságát számunkra közvetíti.” Munkássága mindig is sokrétű volt. Alapvetően festő, de az ötvenes években tett olaszországi tanulmányi utakat és tudatos felkészülést követően, rendkívül igényes és foglalkoztatott üvegművész lett, aki Izraelben zsinagógák üveglakait tervezte, kivitelezte. Minden festői technikában otthonos, az olajfestés mellett közel áll hozzá az akvarell. Mindig is felkészülten rajzolt, ceruzával, tussal egyaránt, s a nyolcvanas évek második felétől hegesztett, absztrakt vas szobrokat is készített. Otthonos a természetelvű, látványközpontú ábrázolásban, a figurális felfogásban, valamint egy sajátos szürrealisztikus megközelítésben,

Szilárd Klarához mindig közel állt a természet, sőt az intenzív testközelséget kedveli. Izraeli évei alatt lenyűgözte őt például a sivatag (sokat is járt benne), melynek ihlető és inspiratív hatása végig vonul egész festészetén, s ugyanígy festette, rajzolta, több földrészen szerzett benyomásai alapján a fák világát, jelenségét. Így született meg az a döntése, hogy változatos életműve sokféle tematikus egységből 90. születésnapja alkalmából Fatörténetek címmel rendezett önálló kiállítást, amely 2011. tavaszán nagy sikert aratott a Stefánia Galériában. Legújabb képei izgalmas kísérletet jelentenek arra vonatkozóan, hogy immár teljesen elszakad a direkt látványtól és látványként, vízióként fogalmazza meg mondandóját. Az alapelemekig és le, ahogyan egyik legfontosabb műegyüttese, a Négy elem jelzi, hogy a lebontott világ egyes részeit újra összerakja, az egyes elemek helyét a makrokozmoszban újra kijelölhesse. Rendki-

vül dinamikus, expresszív alkotásainak intenzív színvilága, a különböző tér- és időrétegek egymást ellenpontosító hatása az utóbbi évek kortárs magyar művészetének figyelemreméltó alkotásaivá teszi legújabb képeit. A művészről lehetőséget kapott rá, hogy legújabb alkotásait – az olajfestmények mellett akvarelljeit – a Magyar Zsidó Múzeumban bemutassa, a művekről szóló kötet megjelenése mind az életmű összefüggéseit, mind a műveknek a kortárs magyar művészet egészében elfoglalt helyét eredményesen szolgálhatná.

Múzeumi tudnivalók

Jegyárak
egyéni felnőtt vagy diák: 800 ft / fő
felnőtt vagy diák csoportok (10 fő fölött): 500 ft / fő
Nyitvatartás:
vasárnap – csütörtök: 10:00-16:00
péntek: 10:00-14:00
szombat: zárva

A művésznő életrajza

Szilárd Klára a kortárs magyar képzőművészet azon kevesek közé tartozó egyik korelnőke, aki 92. (!) életévét is betöltve aktív alkotó, részese a magyar képzőművészetnek.

1921. március 31-én született Budapesten. **1939-ben** érettségizett a Veres Pálné Gimnáziumban, de már **1936-tól** látogatta Jaschik Álmos szabadiskoláját, majd **1940** és **1944** között művészeti tanulmányokat folytatott Gallé Tibor, Sárkány Lóránd, Istókovits Kálmán, Koffán Károly és Bernáth Aurél szabadiskolaiban. Származása miatt **1944-ben** menekülnie kellett, s rendkívüli körülmények között Svájcba került, itt folytatta tanulmányait, s **1945/46-ban** diplomát szerzett Genfben az Ecole des Beaux-Arts-on. **1945** és **1951** között Svájcban élt, majd **1951-ben** áttelepült Izraelbe, ahol először Tel-Avivban, majd Ramat Ganban, végül huszonhat évig Jaffán élt és dolgozott.

1955-ben tanulmányi útja keretében Ravennában, az ottani Accademia di Belle Arti-n freskó- és üveg festészeti tanulmányokat folytatott. Színházi díszleteket, monumentális üveg ablakokat tervezett, kivitelezett, festészeti munkásságot folytatott (olaj, akvarell). Izraelben tizennégy zsinagóga üveglaklaka dicséri munkáját. Grafikai munkássága is jelentős. **1986-tól** hegesztett vasszobrokat is készít. **1991** és **2001** között lakása és műterme volt Párizsban. A nyolcvanas évek második felében – sok évtizedes távollétet követően - látogatott először szülőhazájába, majd **1993-ban** visszatelepült Magyarországra. **1995-től** nyaranként műtermében Szentendrén dolgozik, ahol nagyméretű plasztikaiból szoborparkot hozott létre. Első egyéni kiállítását **1948-ban** rendezte Genfben, melyet majd hetven egyéni bemutatkozás követett első-sorban Izraelben, de Párizsban és Baselben is. Első magyarországi egyéni kiállítását **1990-ben** rendezte meg a budapesti Vigadó Galériában, melyet több kiállítás követett a főváros több helyszínén és szerte az országban. Kiállításai sorából kiemelendő a **2002-ben** a budapesti Zsidó Múzeumban és a **2003-ban** az Ernst Múzeumban megrendezett egyéni tárlata. **2004-ben** avatták fel a Dohány utcai Zsinagóga Wallenberg udvarán a Holocaustra emlékező nagyméretű üvegkompozícióját. Számos csoportos kiállításon vett részt elsősorban Genfben, Zürichben, Tel-Avivban, Jeruzsálemben, Párizsban és Budapesten. Munkásságát több kitüntetéssel ismerték el Izraelben, Brazíliában Svájcban. **2002-ben** a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje kitüntetésben részesült.

Hetvenöt éve öltek és romboltak a kristályéjszakán

A kristályéjszaka (németül Kristallnacht) központilag megtervezett és irányított, országos zsidóellenes erőszakhullám volt a náci Németországban 1938. november 9-10-én. Az akcióra ürügyként egy Franciaországban szolgáló német diplomata, Ernst Eduard vom Rath meggyilkolása szolgált.

A zavargások során több tucat zsidót megöltek, zsinagógák és zsidó üzletek százait rombolták le, gyújtották fel, de a rendőrség nem avatkozott közbe. Az esemény a nevét a betört kirakatokból szertehulló szilánkokról kapta. 1938 júliusa és októbere között számos olyan rendelkezés született, amely a zsidó vagyon kisajátítását szolgálta. A rendelkezések tehát előbb készültek el, mint ahogy a kristályéjszaka megtörtént. A nemzetiszocialisták ezen az éjszakán egy központilag megtervezett országos zsidóellenes erőszakhullám keretében több mint 1000 zsinagógát raboltak ki és rongáltak meg, valamint romba döntöttek és felgyújtottak nyolcezer zsidó üzletet Németországban. További zsidó házak és lakások százait fosztották ki és rongálták meg Ausztriában és Németországban. Meglincseltek sok száz zsidót, és 30 ezer körülire tehető azok száma, akiket ekkor hurcoltak kü-

lönböző koncentrációs táborokba. Mindaz ami leírható, kevés annak tükrözésére, ami valójában történt – mondta egy tanú, ezzel az egyetlen kétségbeesett mondatral összegezve mindazt, ami 1938. november 10-re virradó éjszaka Berlinben, Münchenben és Németország számos városában lezajlott. A kristályéjszaka, melyet Goebbels tervei alapján hajtották végre, a több mint hatmillió európai zsidó meggyilkolásához, illetve halálához vezető zsidóüldözés kezdetét jelentette. Ráadásul 1938. november 12-én, Göring ülést hívott össze a légiközlekedési minisztériumban, hogy határozzanak a zsidók vagyonekobzásáról és kivándorlásra kényszerítéséről. Javasolta, hogy a német zsidók egymilliárd Reichsmark pénzbüntetést kapjanak. Vagyis az áldozatoknak kellett kártérítést fizetők és fedezniük gyilkosaik, kifosztóik felfegyverkezését.

Merkel az antiszemitizmus ellen

Angela Merkel a német történelem legsötétebb fejezetének nevezte a kristályéjszaka néven elhíresült, 1938. november 9-i zsidóellenes náci pogromot. Arra szólította fel honfitársait, hogy semmilyen formában ne tűrjék el az antiszemitizmust. A német kancellár egyik szokásos videóüzenetét a náci pogrom 75. évfordulójának szentelte. Merkel hangsúlyozta az emlékezés fontosságát. Utalt arra, hogy a szövetségi kormány, de a tartományok is különböző programokat dolgoztak ki az antiszemitizmus, illetve a szélsőségeség minden formája ellen. Szükség van minden egyes állampolgár bátorságára - jelentette ki. Majd hozzátette, az antiszemitizmus semmilyen formában nem tűrhető. Angela Merkel meglepéssel szólt arról, hogy a zsidó emberek élete ismét kiteljesedett Németországban. Kormányja támogatja ezt - hangsúlyozta a kancellár, aki a zsidó vallásúak integrációjának előmozdításáért külön köszönetet mondott a Németországi Zsidók Központi Tanácsának.

Obama elnök is megemlékezett

Az antiszemitizmus, az intolerancia, a közömbösség, valamint az előítélet és az üldöztetés elleni fellépésre buzdított Barack Obama amerikai elnök a kristályéjszaka 75. évfordulója alkalmából pénteken kiadott közleményében. Emlékeztetett arra, hogy 1938. november 9-ről 10-re virradó éjszaka náci különítményesek Ausztriában és Németországban zsidó üzletek kirakatait törték össze, tömegesen tartóztattak le zsidókat, feldúlták az otthonaikat és könyveket, zsidó szentírásokat égettek az utcán. Barack Obama arra mutatott rá, hogy a kristályéjszaka hatmillió zsidó és több millió más ártatlan áldozat módszeres lemészárlását vetítette előre. Hetvenöt évvel később a kristályéjszaka arra figyelmeztet, hogy milyen következményekkel járhat a hallgatás a mérsékelhetetlen gyűlölet megnyilvánulásakor.

Marc Chagall és Ámos Imre a Nemzeti Galériában

November 3-án, vasárnap délelőtt újra múzeum-látogatáson vett részt a Dohány utcai zsinagóga közössége. A program fogadtatására jellemző, hogy ezúttal három turnusra kellett bontani a majd száz érdeklődőt.

Marc Chagall: En és a falu

A kis csapat egy része együtt buszozott fel a Várba, de akadtak, akik kénytelenek voltak egy újabb járatot megvárni, mert már nem fértek fel. Amíg megérkeztek, a többiek a Nemzeti Galéria előtt beszélgettek, vagy éppen ismerkedtek. Ezúttal elmaradt a jegyosztás, így a bilétát senki nem tehetette el emlékebe, az élményeket viszont igen. A fantasztikus festmények mellett mindez kö-

Ámos Imre: Álmodó rabbi

szönhető a Chagall életéről, családjáról és sok mindenről rendkívül érdekesen beszélő idegenvezetőnknek. Aki a majd egyórás séta során bemutatta a képeket és azokban található rejtett tartalmakat is. Majd magunk fedeztük fel Ámos Imrét, aki - mint beszámoltunk róla, az éppen most a Zsidó Múzeumban látható kiállítás festőjével, – feleségével, Anna Margittal 1937-ben Párizsban meglátogatta Chagallt. Chagall és Ámos Imre életművében is kiemelt szerepet játszik a zsidó identitás. Mindkettőjük művészete hiteles, mélyen a kelet európai hagyományokban és történelemben gyökerező életmű és nem kevésbé ilyen a sorsuk is: az emigráns orosz és a mártírhálalt halt magyaré.

Marc Chagall: A tánc

A Chagall kiállítás középpontjában a művész Bibliai illusztrációi, valamint az orosz szülőföld zsidóságának életéből és az azokon alapuló élményekből táplálkozó alkotások állnak. Ámos Imrénél a munkaszolgálat, a háború borzalmaival a zsidóság életének egy tragikusabb útja elevenedik meg a festményeken és grafikákon.

Az ősapák történeteivel ismerkedtek a kicsik

Szeretettel várom továbbra is a gyerekeket, de már KEDDENKÉNT 17:30-tól, a Dohány körzet Talmud Tóra tanulására a Wesselényi utcai Talmud Tórában. Egy óra játék, éneklés, tanulás, sok mese, ismerkedés a zsidósággal és minden, amire szükségünk van. Olvastunk és beszélünk már a teremtsről, Noé bárkájáról és sok érdekességről. Az elmúlt hetekben Ábrahámról, és leszármazottairól esett szó. Például arról is, hogyan választottak Izsáknak feleséget, Jákob miként szerezte meg az elsőszülöttség jogát Ézsautól... mennyit kellett dolgoznia ahhoz, hogy végre övé legyen a szeretett nő... Chanukka olajcsodája is aján-dékkészítésre készített bennünket, de ez meglepetés, erről többet nem árulhatunk el! A beszélgetés mellett énekeltünk és színeztünk, s közben ettünk egy kis rágsálni valót is. Hozza el kisgyermekét, unokáját (3-12 éve kor között) – biztos jól érzi majd magát. Ráadásul játékos formában tanulhat.

Szilágyi Judit

Immár tizenkét oldalon a Pesti Sólet

Szó se róla, hamar visszakaptam a „kölcson””. Alig három hónapja körzetünk alelnöke, Nádel Tamás arra „panaszkodott” lapunk hasábjain, hogy megkértem, írjon köszöntőt, évértékelőt ünnepi számunkba. Szerénykedett, nincs írói vénája, majd remekül összefoglalta miért jó a Dohány körzetbe járni,

milyen programok kovácsolják össze a társaságot. /Azt elhallgatta, hogy ebben neki milyen jelentős a szerepe.../ Fordult a kocka, nekem jutott a feladat, hogy bejelentsem: mostantól tizenkét oldalon jelenik meg a Pesti Sólet. Bevallom, zavarban vagyok, Tamás arra hivatkozott, jobban tud beszélni, mint írni, én viszont nem szeretek nagy plénum előtt szerepelni –ezért még nagyobb tisztelet azoknak, akik a szombati sálesüdesz házigazdái-ként tóramagyarázatot is tartanak. Most kicsit úgy érzem, mégis elő kell lépnem és beszélnem... Eddig (fő)szerveztésem mellett három év telt el, most indul a negyedik (a 37. számot tartják kezükben). Ez idő alatt nem szerepelt a lapban: a főszerkesztő rovata/véleménye, vagy hasonló. Akkor sem, amikor örültem a véleményeknek, a segítő szándéknak, hogy dicsérik a lapot, hogy akadt, aki akár fizetne is érte... de akkor sem, ha szomorú voltam, mert senki nem válaszolt egy felhívásra, vagy dühös, mert egyetlen levelet sem kaptunk, amikor Zoldán bácsiról kértünk információt a táblaavatás előtt.

Sokáig egyetlen lap, egy félbehajtott A3-as négy oldala jelentette a Pesti Sóletet. Néhány éve már nyolc oldalon és/majd színesben, profi nyomdában készül a lap. Mától ismét lépünk egyet: immár tizenkét oldalas az újság és már ismert, külsős szerzők írásaival. Végül, akár egy díjátadón: köszönöm szüleimnek (valóban rengeteget köszönhetek nekik...), köszönöm mindenkinek, aki csak kicsit is tett a lapért. Köszönöm Zoltai Gusztáv elnök úrnak és dr. Frölich Róbert főrabbi úrnak, hogy annak idején rám gondoltak, s támogatják munkámat – írásaikkal, beszédeikkel is. Köszönöm azoknak, akik eddig segítettek: Toronyi Zsuzsa – a Dohány múltja, Peremiczky Szilvia – Zsidó Múzeum, korábban Sharon Asher, most Szántó György – receptek, Szilágyi Judit – gyerekprogramok.

Meg kell említeni Frölich Katit, aki többek közt ötleteivel tesz azért, hogy jobb legyen az újság, Fülöp Ildit, akire a mindig lehet számítani. És Hajdu Pétert, aki minden hónapban elhozza a nyomdából Pesti Sóletet. Külön köszönet Izsák Gábornak, aki Zoldán bácsi emléktábláját is intézte és... (ez még titok), hasznos tanácsai mellett, a lap talán legkedveltebb rovatának (Zsinagógák a nagyvilágból) szerzője. Utolsónak hagytam, bár vele kezdtem... Köszönet Nádel Tamásnak, - nem e rám testált feladatért, hanem –ha elakadtam, bármikor fordulhattam hozzá. No, és az általa vezetett, Alapítvány a Dohány utcai zsinagógáért anyagi támogatásával bővílhetünk és olvashatnak majd neves újságírók cikkei.

Kérem, fogadják szeretettel a megújult, tizenkét oldalas Pesti Sóletet!

Schiller Zsolt
főszerkesztő

Történetek nem óvónénis fokon...

Nemrég jelent meg körzetünk egy kedvelt és rendre mosolygós tagjának, Szilágyi Juditnak a könyve, amely a Gebódések címet viseli. Juditról a többség tudja, hogy a Benjámin óvodában dolgozik, sőt lapunk olvasói is visszatérően „találkozhatnak” vele hasábjainkon, hiszen ő tart játékosan érdekes Talmud-Tórát – most már – keddenként a kisgyerekeknek. Azt viszont már talán kevésbé ismert, hogy Judit szeret mesélni, visszaemlékezni, s mint a könyvből kiderül, remekül ír. Elárulom, akad olyan történet, amellyel már jó három éve is találkozhatunk... Éppen három éve, amikor némileg megújult a Pesti Sólet, akkor nálunk is olvashattak a jóságos boltosról, Deutsch bácsiról. Már csak az alapján is érdemes kezükbe venniük ezt a kedves kis könyvet.

A szerző, Szilágyi Judit így vall a könyvről (is): soha nem törekedtem írni babérokra. Ezután sem teszem, csupán megpróbáltam leírni a magam módján azokat a gondolatokat, történeket, (a teljesség igénye nélkül), melyek meghatározóak voltak az életemben. Legyen az a Szüleimmel való nagyon szoros kapcsolat, vagy a Barátaimmal, az igazi Barátaimmal megélt események, netán óvodai „dolgaik”. Megpróbáltam az életemben mindig őszinte lenni, még akkor is, ha ez esetleg nem volt kifizetődő, ha ezért csúnyán néztek rám, vagy magamra haragítottam embereket. Ilyen vagyok, ez vagyok, aki ismer, és valóban ismer, az szeret, és nekem csak ez számít.

Főrabbin, dr. Frölich Róbert ajánlása:

Szilágyi Judit írásai épp olyanok, mint ő. Mikor egyet-egyet elolvassuk a keserédes, nosztalgiazónak tűnő karcolatok közül, feltárlunk előttünk a szerző lelke és szíve. Megpillantunk néhány, a múltba fagyott egykori jelen pillanatot, s a történeteken átsüt a szeretet. Judit szeret mesélni, szeret visszatekinteni a számára kedves személyekre és eseményekre, s írásaiban újraéli, -érti és -értelmezi a rég elmúlt történeket. A sorok között és azokon túl élénk lép az egykor volt kislány, a gyermek, aki soha nem szűnt meg rajongani Édesanyjáért, s aki most is ott él az immár felnőtt, s édesanyává lett Juditban. Felcsillan ezen írásokban is a szerző ajkán mindig meglévő kedves, néha huncut mosoly, a hangulat megsimogatja a lelket, s mi is megkérleljük: „ne menj el, mesélj!” még!

Pesti Sólet menü a Laky Konyha receptjei alapján Ünnepi menü

Borjúbecsínált leves 10 főre

Hozzávalók: 1,3 kg borjúcomb, 2 evőkanál liszt, 2 kisebb karfiol, 15 db csiperkegomba, 2 kisebb brokkoli, 2 db fehérrépa, 5 db sárgarépa, 7 evőkanál olaj, 2 vöröshagyma, 2 csokor petrezselyemzöld, ízlés szerint só, ízlés szerint őrölt bors

Elkészítés: A borjúcomb kockákra vágjuk, majd rádobjuk a forró olajon megfuttatott, aprított hagymára, és fehéredésig sütjük. Beleszórjuk az apró kockákra darabolt sárgarépát, fehérépát, illetve gombát, és annyi vizet öntünk rá, hogy éppen ellepje. Sóval, borssal ízesítjük, fedővel letakarva félpuhára pároljuk. Ezután hozzáadjuk a darabolt brokkoli- és karfiolrészakat, majd ha minden zöldség és hús megpuhult a levesben, habarással sűrítjük. Mielőtt levesszük a tűzről, megszórjuk az aprított petrezselyemmel. Tálaláskor a levest tányérokba merjük, és forrón kínáljuk.

Fánk 10 főre

Hozzávalók: 1 kg liszt, 2 db tojás, 0,1 kg margarin, 0,03 kg élesztő, 0,1 kg kristálycukor, 1 citrom reszelt héja, 1 csomag vaníliás cukor, só, víz

Elkészítés: Egy nagy tálban keverjük össze az olvasztott margarint, a tojást, a vaniliát és a reszelt citromhéjat. Adjuk hozzá a cukros vízben felfuttatott élesztőt és adjunk hozzá annyi lisztet, amennyit felvesz. Lágy tésztát kell kapnunk. Dagasszuk egy kis ideig, majd fedjük le és kelesszük, amíg duplájára nő. Bő olajban készre sütjük. Porcukorral és lekvárral tálaljuk.

Tócsni 10 főre

Hozzávalók: 1 kg burgonya, 2 db tojás, 2-3 evőkanál liszt, olaj a sütéshez

Elkészítés: A burgonyát nyersen megtisztítjuk, megmossuk, lecsepegtetjük, és lereszeljük. A reszelt burgonyához adjuk a tojásokat, a lisztet, megsózzuk, borsozzuk, és jól összekeverjük. Serpenyőben olajat forrósítunk. A burgonyamasszát evőkanál segítségével az olajba tesszük, a kanál hátával lepényekké simítjuk. Mindkét oldalát kb. 5-5 percig szép aranybarnára sütjük. Papírszalvétára szedjük, hogy a felesleges zsiradékot leitassuk. Forrón tálaljuk.

Jó étvágyat kívánunk!

Zsinagógák a nagyvilágból - Nagyvárad

Képeslapok – képes történelem XXIII.

Majd két éve új sorozattal kedveskedünk olvasóinknak. Bejárjuk a világot egy 1400 darabból álló magángyűjtemény segítségével, hónapról-hónapra bemutatunk egy-egy lapot, a hozzá tartozó ismeretekkel, érdekességekkel. A gyűjtemény az 1890-től 1945-ig megjelent, zsinagógákat ábrázoló, illetve a zsidósággal, a zsidó emberekkel, szokásokkal és üdvözlétekkel foglalkozó lapokat tartalmazza.

Elérkeztünk a mai Románia területén található utolsó állomáshelyünkre, Nagyváradra. Az egykori magyar város jelenleg Románia északnyugati részén található, és Románia tizedik legnagyobb városaként tartják számon. Nagyvárad évszázadok óta az egyik legfontosabb kereskedelmi útvonal metszéspontjában található.

Első írásos emlék, amely megemlíti egy zsidó vallású személyt, 1489-ből származik. 1722 és 1733 között már a helyi zsidó hitközség hivatalosan is működött, Chevra Kadisa egylete is létezett. Eleinte a városban lakó zsidóknak csak kijelölt helyen lehetett élni, amely ez esetben egy területileg meghatározott „sárkunyhó-falu” volt. Nagyvárad zsidó történelme szorosan összefügg forradalmakkal, háborúkkal és ebből adódóan az itt élő zsidó férfiak háborúban történő aktív részvételével is. Például egy 1735-ös sorozási dokumentum megemlíti, hogy több zsidót is kényszerítettek a katonai szolgálatra. Az 1848-as forradalom újabb változást hozott a helyi közösség életébe. A forradalom kitörésekor több zsidó férfi csatlakozott önkéntesként a forradalmi hadseregbe.

A forradalmat követő bosszúhadjárat után idővel eljött a béke, később az egyenjogúsítás lehetővé tette a zsidók számára a jogi, gazdasági és kulturális életben való részvételt. Az 1850-es évekre már nagyjából 1500 zsidó lakosa volt Nagyváradnak. Még 1847-ben vált ketté a város zsidósága reform és ortodox szárnyra. Az első neológ hitközséget majd 220 család alapította. Az imádkozás magyar nyelven zajlott. Több kísérlet indult a hitközségek újraegyesítésére, de ez kudarcba fulladt. A sok vita és nézetkülönbség azonban nem befolyásolta a zsidó intézmények munkáját! A századforduló idejére a helyi közösség már a zsinagógán kívül, kórházat, tanintézeteket és több jótékonyági intézményt is üzemeltett. A kialakuló jólét egészen a századfordulóig kitartott. A nyugodt hétköznapokat az első világháború zaja törte meg. Rengeteg zsidónak kellett bevonulnia a hadkötelezettség miatt a K.U.K. hadseregébe. Többen komoly háborús érdemérmeket, kitüntetések kaptak, de sokan közülük

hadifogságba kerültek, vagy soha nem térhettek vissza szeretteikhez.

Az első világháborút követő trianoni békediktátum a várost Romániának ítélte. Szerencsére a kormány igazságos, liberális hozzáállása lehetővé tette a folyamatos kemény munka végzését, így a túlélők képesek voltak boldogulni, az életüket tovább folytatni.

Újabb szomorú fejezet volt, mikor 1927-ben megalakult a Vaszgárda nevezetű szélsőséges, nacionalista, zsidógyűlölő szervezet, amely több terrortámadást hajtott végre a városban lakó zsidók ellen is. Ártatlan civileket támadtak és vertek meg az utcákon, de megtámadták a zsidó létesítményeket is. A kora '30-as évek csak fokozták a gondokat. A Keresztény Nemzeti Párt létrejöttével hivatalosan is teret nyert a napi politikában a nemzeti antiszemitizmus. A Magyar-

vagy elvándoroltak. Nagy részük Izraelben, az USA-ban vagy Európa más részein kezdett új életet. Az új rezsim is felgyorsította a még életben lévő zsidók kivándorlását. Mára már csak néhány száz zsidó él Nagyváradon, de a hitközség még működik, rabbi viszont nincs. A temető fenntartásáról is gondoskodnak, az idősök kóser étkeztetését külön konyha látja el, és létrejött egy Hakeshet nevezetű ifjúsági kórus is!

Beszéljünk most a zsinagógákról. Az első két templom barokk stílusban épült. Az egyik 1803-ban, a másik 1851-ben. Mai meghatározás szerint az egyik a régi, a másik az Új Zsinagóga. Ez utóbbinak a befogadóképessége 1000 fő! Az 1878-ban épült csodálatos neológ zsinagóga is 1000 fő befogadására lett kialakítva. Első rabija Dr. Kecskeméti Lipót volt. A hatalmas csillogó kupola a város szinte minden részéről jól

országához való visszacsatolás is sok fájdalmat okozott, a magyar tudattal rendelkező patrióta zsidó lakosoknak is. 1944. április 26-án a kormány rendelete értelmében gettóba zárták a zsidóságot. Ekkor 30 000 zsidó élt már Nagyváradon. A szomszédos városokból és a megyéből majd 8000 embert kényszerítettek az amúgy is túlszűfolt, elviselhetetlen körülmények között működő gettóba. Az ott élők vagyonát folyamatosan elrabolták a városban lakók és a gettót felvigyázó katonák, csendőrök. 1944. májusban és júniusban indultak a vagonok a halálgyárakba. Borzasztó körülmények között érték el a transzportok a végállomásukat, ahonnan csak alig 2000-en tértek vissza!!! A túlélők közül sokan, akik nem találták rokonaikat, hozzátartozóikat, barátaikat, vagyonukat, öngyilkosok lettek,

látszik. Épült egy impozáns ortodox zsinagóga is 1890-ben mór stílusban, továbbá még egy kisebb zsinagóga is. Több zsinagóga volt külön a haszid, külön a szefárd zsidók számára. A városban működött egy ideig a Vizsnyici rabbi is. Manapság több zsinagóga létezik, de szinte mind borzasztó állapotban van. Akad, amelyiket zöldségraktárként használnak. Összesítve elmondható, hogy az egykor meghatározó erdélyi zsidó városok, közösségek az új évezredre csak vegetálnak. Már csak a néhány működő közösség, a fennmaradt emlékek idézik vissza a régi idők pezsgő zsidó életézetét! Következő számunkban Kárpátaljára látogatunk.

Wallenberg jegyőkönyv

Dési János

Budai László 1925. februárjában született, törvénytelen gyermekként. Apjáról semmit sem tudott. A MÁV-nál takarítónőként dolgozó anyja, az egyszerűség kedvéért apaként azt a férfit anyakönyveztette, akivel később együtt élt. Budai a háború előtti években idejének nagy részét *Teleki téren* és környékén töltötte, üzletelt, eladott és vásárolt, egyszóval feketézett. Menyasszonya, *Stein Ilona* 1944-ben bejutott Raoul Wallenberghez, a budapesti svéd követ-ségre, mint irodatakarító. Talán ezért is kaphatott Budai 1944. szeptember 28-án svéd menlevelet - Schutzpasst. (Budai sosem tudta meg, valójában zsidó-e, vagy sem. Anyja nem volt az, apját nem ismerte, bár valószínűleg ő sem volt az. Azonban anyja apaként egy zsidó férfit anya-

Budai Wallenberg munkáját is segítette

könyveztetett, ami 1944-45-ben nem számított igazán nagy szerencsének.) Budaiék október elején kerültek a Tigris utcába - itt működött egy ideig a svéd követség humanitárius osztálya, amely a mentést szervezte. – Rengeteg ember, mint a szardíniák úgy voltak összezsúfolva. Az gyorsan kiderült, takarításról, takarítónőről itt szó sem lehet. Elhatároztuk, hogy hazamegyünk. Ám Édről, ahol akkor laktunk, gyalog jöttünk, nagyon megéheztünk, szerencsére hoztunk magunkkal ennivalót, hát leültünk volna falatozni. Amint húzom elő a veknit a zsákból egy ember rettentő nagy pénzt ajánl érte, mert a gyereke napok óta nem evett, egy

Aki feketézőként segítette a zsidókat

Budai László kalandos életének csak egyetlen, néhány hétig tartó epizódja volt amikor, ha közvetett módon is, de Raoul Wallenberg – illetve az általa mentettek – segítségére sietett.

Pedig csak korábbi jól jövedelmező tevékenységét folytatta a bújtatott zsidók javára: feketézett.

másik rádupláz az összegre és így tovább. Erre mondom, én tudok hozni ételt nekik, ha van pénzük. Akkoriban feketézésből éltem, ismertem hogyan kell csinálni, adtam vettem kenyeret, kolbászt, élelmiszerjegyet, mikor mit. Az emberek ott a Tigris utcában adtak pénzt én meg elmentem ennivalót szerezni nekik. Budai viszonylag könnyen mozgott, valahonnan szerzett egy keresztlevelet – mert ugye ügyes ember pénzzel sok mindent megold, s, végszükség esetére Schutzpassa is volt. Október közepén a humanitárius osztály átköltözött az Üllői út 2-4-be, Budai továbbra is közreműködött a beszerzésben. - Egyszer szereztem egy nagy láda tojást. Cipeltem a vállamon, de csúszott lefelé, segítség kellett volna ahhoz, hogy meg tudjam igazítani. Megálltam a nyilasháznál és megkértem az előtte posztoló őr^t, segítsen. Az letette a puskáját és visszalódította vállamra a ládát. Leadtam a tojást, s amikor jövök vissza rám kiabált, hogy miért a zsidóknak viszem az ételt. Azt feleltem, ha ő fizet, neki is bármikor hozok. Megvonta a vállát és továbbengedett. Budai visszaemlékezései szerint kenyeret, zöldséget hordott elsősorban a bujkálók részére. Egyszer szerzett egy vagon almát is, ami kint állt a Józsefvárosi pályaudvaron, de azt nem tudta elhozni, mert arrafelé éppen túl sok nyilas maszkált. - Jó papírjaim voltak, ha kellett ki tudtam dumálni magam, ha úgy adódott, a verekedéstől se féltem. Teleki téri fiú voltam, nem lehetett engem könnyen megijeszteni, de azt is tudtam, a túlerővel nem érdemes kezdeni. Belefért az üzletbe a vagon megrohadt alma. Budai történeteit hallgatva nem hagyható ki az a kérdés, mennyit keresett ezen az embermentő feketézésen.

- Utólag azt mondok, amit akarok. A menyasszonnyal együtt jól éltünk mi is, amíg rendszeresen jártam a beszerzőkörutakat. De decemberben amikor eljöttem kevesebb pénzem volt, mint amikor belekezdtem az egészbe. Budai szerint annak, aki ismeri a várost, az embereket, tudja, mit hol lehet elintézni, nem okozott különösebb nehézséget még a háborús Budapesten sem a beszerzés.

- Kimentem a Délibe. Ott ugyanis a menekülők^{től} mindent tudtam venni. Minden beszerezhető volt, amit egyébként csak jegyre lehetett volna kapni. De húst még jegyre sem tudtam szerezni. Reggel kimentem hát a Délibe, jó korán kellett, mert más is tudta, hogy az egy jó beszerzőhely. Aztán elkezdtem alkudni, például egy földisz^{nóra}. Megalkudtam mondjuk erre a földisz^{nóra},

ötven pengőt fizettem érte. Aztán lehet, hogy tíz perc múlva kiderült, pár méterrel arrébb negyvenért is kaptam volna. De még ez is belefért. Az volt a fontos, hogy tudtam szerezni. - *Maga egy tisztas feketéző volt abban az időben, aki véletlenül keveredett ebbe az egészbe. A történeteit hallgatva úgy tűnik élvezte amit csinál.* - Gyerek voltam még tulajdonképpen. Tetszett, hogy ki van írva, felkoncoltatik, aki nem jelentkezik, én meg nem jelentkezem. Nagyon tetszett. Meg az, hogy túljárak a hatóságok eszén. És az is hozzá tartozik, szerelmes voltam, együtt akartam lenni a menyasszonnyal, már csak azért is, ha bármi van, segíthessek neki. Meg ott volt az a sok ember, nem lehet az, hogy mi félrehúzódnunk és eszünk, nekik meg csorog a nyáluk. Tetszett, hogy mondjuk nagy sor áll a pék előtt, mindenki türelmetlenül tolakszik. Én meg odaállok a triciklimmel és azt mondjuk a méltatlankodóknak, hogy bocsánat, a fióküzletbe visszük az árut. Aztán az én emberem, aki kellően meg volt vesztegetve, már pakolja is fel az árut. December közepén Budaiék elbújtak, csak Pest felszabadulása után merészkedtek ismét elő. - Sejtettem, hogy jönnek még nehéz napok, dugtam el ennivalót több helyen a városba. De mindent vagy elloptak, vagy lebombáztak. Később egy ismerős, gazdag család megkért, hogy próbáljak vidékről szerezni nekik egyet s mást. Le mentem Békéscsabára, vettem hat pengőért kolbászt, Pesten tízért eladtam. Mire visszaértem Csabára, már hatszáz volt az ára.

Budai, miután az oroszok kétszer-háromszor elvitték málenkij robotra, s mindig úgy szökött meg, elhatározta, hogy máshol próbál szerencsét. Családjával nekiindult a világnak, de csak Constanzáig jutott. Onnan jött vissza. Rövid kitérő a MÁVAG-ba, majd cipész lett. A negyvenes évek végén a rendőrségre került suszternak. 1951-ben kapott négy és fél hónap börtönt egy újabb üzleti próbálkozásáért. 1956-ban aztán fogta magát és meg sem állt az Egyesült Államokig, ahol konzervgyárban dolgozott, egészen a nyugdíjig. A kilencvenes évek legelején, amikor ez az interjú készült, azért járt Budapesten ismét, hogy negyedik feleségét magával vigye Kaliforniába.

Történetéről egy régi barátjától értesültem. Annyi kaland esett meg vele az életben, hogy ezt alig-alig mesélte.

(Részlet a szerző most készülő **Wallenberg jegy-zőkönyv** című kötetéből, amely létrejöttét a MA-ZSIHISZ pályázatán elnyert támogatás segíti.)

A K.u.K monarchia bukásának zsidó szemtanúi

Várkonyi Tibor

Stefan Zweig

Tehetős bécsi család sarja volt, jó módban, könnyen jártá végig iskoláit, az egyetemig, a diplomaig. Választékosan öltözködött. Filozófiát tanult, nyelveket beszélt, világpolgár lett. Utazott határok nélkül, Európában természetesen, de a tengerentúlon, amerikai földrészen, Ázsiáig, Indiáig is. Éppen csak átlépte a harminc esztendő határát, amikor Ámok című regényével máris világhírű lett. Utóbb lelkifurdalásoktól gyötörve úgy nyilatkozott erről, hogy „kissé szégyelltem gondtalan sorsomat, nem csak félttem a fordulattól, tragédiától is tartottam”.

Stefan Zweig

Pedig még az 1920-as évek második felében is göröngytelenül alakult az élete, az irodalomhoz mindvégig hű maradt, de úgy, hogy átrándult az opera világába is. A XX. század elejének nagy német komponistája, Richard Strauss, akit máig is Wagner egyik követőjének tartanak, társszerzőjéül fogadta. Strauss mondhatni egész életművét egy valamennyire zsidó származású szövegíróval alkotta végig, Hugo von Hofmannsthallal, a jeles librettista azonban nála előbb halt meg. A zeneszerző tovább alkotott, új szövegkönyvíró után kellett néznie. A hallgatag asszony társszerzőjét Zweigben lelte meg, be is mutatták közös alkotásukat, időközben azonban győztek Hitlerék. Zweig nevét kezdetben nem engedték a színlapra nyomni, de a komponista, aki egyébként „apolitikusnak” vallotta magát, ragaszkodott hozzá, Strauss világhírneve miatt engedniük kellett. De csak kétszer, harmadszor már nem, Göbbels parancsára Zweig neve el-

Nem vész el semmi a történelemből és az irodalomból, ami örök érték. Hosszú évtizedek múltán Nyugat-Európának egészen friss „szenzációja” egy friss kiadásban közzétett levelezés, csaknem ötszáz oldalon, két szemtanú és alkotó egymásnak küldött rendszeres beszámolója. Tizenegy esztendőt foglal össze, 1927-től 1938-ig. Lényegesen más volt a sorsuk, az életművük, mégis egymásra találtak. Két jeles, a világ könyvpiacain a bőség zavara ellenére is jelenlévő zsidó származású író, a könyvtárak „arisztokratái”. Stefan Zweig és Josef Roth. Az egyetlen, ami összekötötte őket születési helyük, igazán nem is az, hanem a birodalom, ahol meglátták a napvilágot. Sok száz kilométerre egymástól.

tűnt, noha a birodalmi dalszínházak játszották a darabot. Zweig regényeit, novelláit elégették, és vele is megtették volna ezt, ha életben marad. Noha a nemzetközi irodalmi életnek nagy sztárja maradt, nem csupán Sakknovellája lett világsiker, új műfajt is teremtett, a regényes életrajzot. Fouchéról. Maria Antionetről, Napóleonról, másokról írt, a nemzetközi kiadók versengtek értük, írójuk teljes szellemi épségét meg is őrizte, de lelke nyugalmlát végképpen elvesztette. Brazíliában keresett menedéket, 1942-re, ott telt be a pohár, öngyilkos lett.

Josef Roth

A most föltámasztott levelezés társszerzője egészen máshonnan indult. Ő szegény galíciai zsidó volt, apja vándorló ügynök, az édesanyja szerény kereskedő, de a tudásvágy a tehetösebb bécsinél benne sem volt csekélyebb. A császári Ausztriát, pontosabban a birodalmat nem túlzón örökíti úgy meg a történelem, mint milliónyi nyomorgó honát, de akiben megvolt a szándék és a szorgalom, igazi értelmiségivé válhatott. Roth már fiatal korától beszélt természetesen jiddisül, valójában ez volt az anyanyelve, de a K.u.K nyelvén németül is, lengyelül, oroszul, ruténul, és mert keményen vágyott rá, a lebergi egyetemre került Kezdetben a filozófia vonzotta, két évfolyamot el is végzett ott, de később az irodalom jobban csábította, ott folytatta. Előbb bécsi, majd berlini lapok foglalkoztatták, mérhetetlen tehetsége azonban végképpen és visszavonhatatlanul a szépirodalomhoz sodorta. Stefan Zweig tragikus vergődése ellenére is az igazi nagyok közé számít, de Rothot aligha túlzás az óriások közé sorolni. Igaztalan ezt egyetlen regénynek, az 1932-ben megjelent Radetzky indulónak tulajdonítani, de Rothnak a mai napig is ez a jelképe. Remekmű.

A klasszikus szabályok szerint is hamisítatlan regény, áradó történettel, fordulatokkal, igéző jellemzésekkel, de a nagy „rejtélye”, ha van egyáltalán, az ábrázolt család. Eredete, elágazása, egymást követő nemzedékek sorsa. A Trotta família a hős, az ős pedig eredetileg szürke tisztviselő, a császár hűséges alattvalója, a birodalom szorgalmas építője. Engedelmes alattvaló, és magasabb szinten ugyanilyenek a későbbi leszármazottak is, a három nemzedék, „A kapucinus kriptá” szereplői. Valójában annak a tükre a két könyv, hogy a Habsburg birodalom miként omlott össze végképpen, szinte Ausztria náci bekebelezéséig. A hitlerizmus rémuralmával természetesen Rothnak sem lehetett mara-

dása, ő Párizst választotta menedékeül, ott is halt meg 1939-ben, negyvenöt évesen. Viszonylag korai távozásában része volt annak is, hogy nem vetette meg a poharat, sőt.

Josef Roth

Zweiggel folytatott levelezését az teszi napjaink szenzációjává is, hogy hűséges krónikája a Habsburg rezsim pusztulásának. Nem csekélység csaknem félezer oldal levelekben. Két briliáns értelmiségi faggatja korát, elemzi azt, amit átélt, tapasztalt. Téved, aki azt hiszi, hogy ket-tőjük barátsága olyan heves, éltető volt, leplezetlen vonzódás, hiszen a két úr, annak ellenére, hogy másfél évtizeden keresztül szakadatlanul küldte egymásnak a leveleit, a soraiban mindvégig ragaszkodott a „sie”-hez, semmi bizalmas-ság, makacsul magázta egymást,. Csak következtetni lehet rá, talán azért, mert így ítélte hitelesebbnek a tanúságtételt, személytelennek, úgy vélte, igazán így tud szabadulni az elfogult-ságtól. Az már az utókor kombinációja, hogy összefüggő zsidó, félzsidó intellektusok nem is akármilyen listájának része ez a dokumentum. A Gustav Mahlerek, Hugo von Hofmannsthalok, Arthur Schnitzlerék, Sigmund Freudok történelmi sorozata, akiket napjainkban sajnós Eu-rópa egyes más országaiban is illik ismét zsidózni. Még akkor is, ha közülük többen papír szerint nem is maradtak azok, vallást cseréltek. Ennek ellenére összefüggő históriai láncot alkotnak, és ebben a láncban a két levelezőt kivételes hely illeti meg.

Ilan Mor: az utazó nagykövet

Szerettük volna kicsit különlegesség tenni a megújult, immár ismert külsős szerzők írásait is tartalmazó lapunk első, tizenkét oldalas számát. Éppen ezért megkerestük Izrael Állam magyarországi nagykövetét, s Őexcellenciája Ilan Mor beszél olvasóinknak – nem csak munkáról, de a családról is.

Kézfogás után – szinte ismerkedésként – azt tudakoltam a nagykövet úrtól, hogy a dátum kapcsán mit mond: 2013-at, vagy 5774-et írunk? Meglepte ez a felvetés, de elmondta, a munkában 2013, ha „hazagondol”, vagy az ünnepeinkre, akkor nyilván 5774. Aztán rögtön mosolygott, amikor kiderült, miért is volt-e „játék” az évszámokkal...

– Ha 2013, akkor idén, ha pedig 5774, akkor már tavaly történt élete – gondolom – egyik kiemelkedő eseménye...

– Valóban... – és már nevet Ilan Mor. – Néhány hónapja (júniusban – a szerk.) ment férjhez a lányom Izraelben. Amiben tudtam segítettem, de a szervezés és az előkészületek a boldog ifjú párra maradtak. S tényleg számomra legjelentősebb napok egyike volt.

– Mondana néhány szót a fiáról?

– Igen, ő Berlinben él. Mind a lányom, mind a fiam remek gyerek, nagyon büszke vagyok mindkettőjükre.

– Felesége viszont Ön mellett van...

– Igen, s mint egy kiváló csapattárs kiegészít, ezért a munkámban, több témában is rengeteget segít, illetve a különböző eseményekre is sokszor velem tart.

– Úgy tudom, Ön választotta Magyarországot, miért?

– Nem szeretem az unalmas helyeket, Magyarország pedig sok szempontból igazi kihívásnak tűnt. Vonzott a magyar kulturális tradíció, hogy speciális a kapcsolata Izraellel, hogy rengeteg dolog köti össze a két országot. Sok területet ismernek, de nem vagyok igazi szakértő, s így a mai napig tanulok. Szeretem ezt csinálni, s eddig nem bántam meg a választásomat. Sőt!

Ilan Mor hozzátette, hogy alapvető feladatának tartotta és tartja, a két ország közötti kapcsolat erősítését. Szeretné bemutatni az igazi Izraelt, hogy ne csak a hírekből informálódjanak az emberek. Így realisabb képet kapnak hazájáról, s ez elősegíti az együttműködést, minden területen.

– Sokat is tesz ezért, hiszen nem csak Budapestre koncentrálna. Némi túlzással talán többet van úton, mint a fővárosban. Nagyjából hány kilométernél tart?

– Éppen a napokban néztem, már túljutottam a

harmincötezer kilométeren. De ez természetes, hiszen egyrészt fontos megismerni a vidéki zsidóságot, másrészt például a mezőgazdaságban is nagy lehetőségeket látok, melyek mindkét ország hasznára lehetnek.

– Mennyire nehezítik munkáját a visszatérő antiszemita szölamok? Illetve nem érzi, hogy a honi zsidóság, de sokszor Izrael is leginkább csak ez ügyben és a holocaust kapcsán nyilvánul meg, miközben annyi másról – értékről lehetne beszélni?!

– Minden alkalommal fel kell emelni a szavunkat, amikor antiszemita kijelentések hangzanak el, amikor valakit ezért díjaznak, esetleg nem engednek szerepelni zsidósága miatt, vagy éppen emléket állítanak olyannak, aki szerepet vállalt a holocaustban. Ennek ellenére nem érzem azt, hogy csak erről beszélnének. A magyarországi zsidó szervezetek kommunikációjára nincs ráhatásom, de nem is kívánok ebbe beleszólni. A negatívumok mellett is úgy gondolom, Magyarországon rendkívül tehetséges emberek élnek. Nyitott a gondolkodásmódjuk, s arra, hogy meghallgassanak. Többségük barátságos, együtt érző és békét szeretne.

A nagykövet úr azzal zárta a beszélgetést, hogy folytatja az elmúlt két évben megkezdett munkát: lényegesnek tartja az innovációt – nem véletlen, hogy október elején megrendezték az első Izraeli–Magyar Innovációs Napot. Kiemelt szerepet szán a kultúrának (irodalom, zene, film), s persze továbbra is járja az országot...

(schiller)

Frölich: Azon igyekeztünk, hogy legyen egy stabil mag

Rengeteg okból beszélgethetnénk főrabbinokkal, dr Frölich Róberttel, ám a mostani múltidézésnek is az apropója, hogy idén egy komoly évfordulóhoz is érkezett: éppen húsz éve a Dohány utcai körzet főrabbija.

– Landesmann György főrabbi – kényszerű – távozását sajnáltam, mert régóta ismertem, tanított, jóban voltunk, s vagyunk a mai napig. Miután elment, bő egy évig rotációban többen is elláttuk a Dohány zsinagógában a rabbi-feladatokat – emlékezett vissza dr. Frölich Róbert. – Közben megkerestem Heisler Laci bácsit, a körzet elnökét, hogy szívesen tartanék Talmud-Tórát a közösség tagjainak. Közismert volt, hogy több jelölt neve is szóba került, mint Landesmann utódja, azt viszont én is csak jóval később tudtam meg, hogy a döntésnél, Laci bácsi, illetve Kéri Lajos bácsi is támogatott.

– Még nem voltál harminc, amikor bizonyos szempontból már felértél a csúcsra, hiszen a honi zsidóság kapcsán leginkább a Dohány utcai zsinagóga jut az emberek eszébe. Ha jól sejtem, nem mindenki osztozott a boldogságodban...

– Valóban, hatalmas megtiszteltetésnek éreztem a bizalmat, nagy kihívást is jelentett, ráadásul én lehettem a körzet eddigi legfiatalabb vallási vezetője. Nyilván akadtak, akik nem örültek a ki-nevezésemnek a hitközrségi vezetők és a kollegák, illetve a közösség akkori tagjai közül. Mások viszont igen. Addig sokan a Frölich cukrász fiaként emlegettek, ezt követően megfordult, és édesapám lett a főrabbi papája. S apu rendkívül büszke voltam rám és erre a megszólításra! Ez pedig szinte mindennél többet ért.

– Milyen tervekkel vágtaal bele a feladatba?

– Két fontos dolgot tűztem ki magam elé: a régi, háború előtti hagyományokat szerettem volna megtartani, illetve visszahozni, továbbá egy stabil közösség kialakítása volt a célom. Utóbbi nem ment könnyen, hiszen a hosszúra nyúlt interregnum alatt jelentősen csökkent a templom látogatottsága az állandóság hiánya miatt. Egy templomkörzet nem család, itt nincsenek eltéphetetlen kötelékek: új emberek jöttek, mások elmentek. Mi azon igyekeztünk, hogy legyen egy stabil mag. Az évek során a szokások is változtak, hosszú ideig szombat délelőtt jöttek többen, az utóbbi időben viszont péntek este telik meg jobban a templom. Visszaállítottuk a háború előtti hagyományt, ma nagyszerű férfikórus működik a templomban. Minden hétfő este imádkozás után tanulunk, kitalálok valamilyen témát, ahhoz illusztrációként kisfilmeket vetíték, és így mélyülünk el az adott témában.

Főrabbin hozzátette, persze nem csak a szokások, de a közösség is jócskán változott és az elmúlt húsz évben kicsit biztos a saját képére is formálta. Az eltelt években azt kívánta bizonyítani, hogy képes elvezetni a Dohányt, majd igyekezett – a világi vezetőkkel közösen - fokozatosan építkezni. A megszűnt Rumbach egykori hívei

hétköznap a Talmud-Tórában, az ünnepek alatt pedig a Hősökben imádkoztak.

– Talán a legnagyobb fegyverténynek tartom, hogy hosszú évek óta télen-nyáron, jó-, vagy éppen rossz időben, reggel és este mindig összegyűlik a minjen. Mikor idekerültem, kéthetente sálesüdeszt tartottunk, és ennyi volt. Azóta bevezettük a péntek esti kiddust, néhány éve pedig már minden sábeszkor van sálesüdesz, ráadásul egyre többször a körzet tagjainak snóderozásával. Ami számomra azt jelenti, hogy sajátjuknak érzik ezt a közösséget, hogy adni is akarnak a másoknak. Korábban én tartottam dvár Tajret, tóramagyarázatot, az idén viszont az kapja ezt a kovedet, aki a sálesüdesz házigazdja. Ez számára megtiszteltetés, részünkről köszönet is, hiszen így két micvét is teljesíthet egyszerre: a vendéglátását és a tanítását. De amúgy is igyek-

szem figyelni arra, hogy becsüljük meg azokat, akik rendszeresen járnak hozzánk. A standard tagokat havonta legalább egyszer, de akár többször is felhívjuk a Tórához.

– Bár korábban azt mondtad, a templomkörzet, nem egy család, most mégis, mint ha úgy beszélélnél, mint egy büszke családfő...

– Tényleg büszke vagyok erre az összetartó közösségre. Nincsenek veszekedések, sértések és sértődések. Persze, vannak olykor nézeteltérések, de azokat mindig békével zárjuk le. Itt mindenki egyenlő, bár akad köztünk több diplomával rendelkező és nyolc általánost végzett, van, akinek rendkívül jól megy a sora, s van, akinek lényegesen rosszabbul, ez nem számít, s klikkek sincsenek. Ha valaki kihagy egy imádkozást, akkor biztos többen keresik, hogy történt-e valami, tudnak-e segíteni. Vagy éppen a többiek megnyugtatólása miatt telefonál az illető, hogy ne aggódjanak, nincs gond, csak valamiért éppen nem tud jönni. Régebben ima előtt kis idővel érkeztek az emberek, és rögtön daven után elmentek. Ma már félórával előbb is megy a smúz, és

szinte senki sem rohan el imája végeztével.

– De mindehhez a rabbi önmagában kevés. A fejlődésben és a közösség megtartásában nagyon nagy szerepe van körzetünk alelnökének, Nádél Tamásnak. Programokat talál ki, szervez és még pénzt is szerez – elég csak a kirándulásokat és a múzeumlátogatásokat említeni. Vagy ott a Jahrzeit tábla... sok éve terveztem, ő volt az, aki végül magáénak érezte az ötletet és megvalósította. Ugyanígy elengedhetetlen a körzet életének stabilitásában és fejlődésében feleségem, Kati szerepe is. Rengeteget dolgozik a körzetért: ötletel, szervez, továbbá minden héten tanít az érdeklődő asszonyoknak, figyel a templomra, – magára az épületre, - idén például felügyelte a Dohány orgonájának felújítását, az ünnepek alkalmával pedig Fülöp Ildivel olykor hatvan főre süt-főz. Mint már a Pesti Sóletben

is olvashatták, szerdánként az urak két asztalon zslugáznak - amúgy akad még hely bőven, tehát másokat, hölgyeket is (!) szívesen látunk; most Kati megszervezett egy női klubot. Zoltai Gusztáv elnök úrral is jól együtt tudunk dolgozni, és sokan mások segítenek... Nélkülük nem működne így!

– Akad valamiben hiányérzeted?

– Sosem lehet teljesen elégedettnek lenni!! Örülnék, ha még többen lennének, még többen járnának templomba. Ha a fiatalok is mind nagyobb számban megjelenének köztünk. De nem aggódom, a programoknak híre megy, miként a Bethlennel közös évenkénti lecsópartin is rendre sok új arcot látni, ők el-ellátogatnak hozzánk, talán idővel ide is szoknak. Néhány hónapja Breuer Ábrahám vezetésével, s több mint tíz ifjúval, megalakult a Salomon Sulzer gyerekkórus, amely nálunk próbál. Mi több, a chanukkai rendezvényen már fel is lép. A kórustagok, s szüleik, barátaik akár az utánpótlást is jelenthetik...

Schiller Zsolt

Életrajz

Ilan Mor 1955-ben született, szülei Közép-Európából (Lengyelországból, illetve Romániából) vándoroltak ki Izraelbe.

A Tel-Avivi Egyetemen szerzett BA diplomát Politikai Tudományok és Munkakapcsolatok szakon, a Nemzetközi Kapcsolatok szakon pedig MA diplomát.

Számos diplomáciai pozíciót töltött be mind Izraelben, mind külföldön a geo-stratégia területén. 1983-ban kezdte külügyi szolgálatát Izrael Állam Külügyminisztériumában. Majd Libériában másodtitkár 1986-tól, ezt követően 1988-tól 1990-ig sajtó- és információs konzul Izrael Állam Los angelesi Konzulátusán.

1990 és 1992 között első titkár a külügyminisztérium Nemzetközi Szervezetek Tagozatán Jeruzsálemben. A következő négy évben Bonnban a nagykövetség Információs Osztályának vezetője, valamint a nagykövetség szóvivője. Majd hazatér és Jeruzsálemben tanácsos a külügyminisztérium Információs Osztályán (1996-1998). Újabb négy év külföldön: követ-tanácsosként szolgál Izrael Állam pekingi Nagykövetségén.

2002-től 2004-ig a Tömepusztító Fegyverek és a Terrorizmus Megelőzési és Elterjedési Osztályán a Stratégiai Tagozat igazgatója az Izraeli Külügyminisztériumban. 2004-2009 között követ-tanácsos, Izrael Állam Nagykövetségének első beosztottja (DCM), Berlinben. Hazánkba költözése előtt, 2009 és 2011 között az Izraeli Védelmi Erők (IDF) rangidős külpolitikai tanácsadója volt. Mint Izrael Állam rendkívüli és meghatalmazott magyarországi nagykövete 2011. szeptember 26-án adta át megbízólevelét.